

DE DIGITALE TOPSCHOOL

Hoe zit dat toch met Cognitief Talent?

1. Inleiding

Over hoogvliegers en uitblinkers bestaan veel ideeën, misverstanden en ook misvattingen. Je kunt het ook mythes noemen. In ons land wordt graag de aanduiding 'hoogbegaafd' gebruikt. In Amerika spreekt men van 'gifted' en ook van 'talented'. Zo heeft men daar de National Association for Gifted Children. Op hun website staat een speciale pagina om de mythes over getalenteerde leerlingen te ontzenuwen.

Een deel van het probleem zou al verdwijnen als we het stelselmatig zouden hebben over 'cognitief talent'. Dat is de aanpak van de gelijknamige Stichting Cognitief Talent die in 1996 ontstond nadat ik daarvoor de aanzet gaf. Het gaat om talent op gebied van leren, weten en denken en net zoals voor elke andere vorm van talent hoort daarbij inspanning en inzet om het te realiseren. Om tot topprestaties te kunnen komen moet die inspanning langdurig en meestal ook uitputtend zijn. En er moeten mensen zijn die je inspireren en je vooruit helpen.

Zo ontstond er vanuit de Stichting Cognitief Talent voor topleerlingen uit de bovenbouw van de basisschool het initiatief voor De Digitale Topschool. De leerlingen kunnen op een breed terrein online uitdagende opdrachten aanvragen die ze op school maken en waarbij een leraar-op-afstand beschikbaar die goed in het onderwerp zit. Op www.dedigitaletopschool.nl is daarover alles te lezen. De ideële, non-profit aanpak is bedoeld voor scholen die tegen beperkte kosten een abonnement kunnen nemen op De Digitale Topschool.

In de jaren negentig verscheen in Amerika van de hand van Ellen Winner het boek 'Gifted Children, Myths and Realities' dat nog steeds een helder beeld geeft hoe het zit met cognitief talent. Het werd bij ons nooit vertaald. Dat bracht mij ertoe een samenvatting van de 11 hoofdstukken te maken en die nu hier aan te bieden. Voor hoofdstuk 1 geldt dat de

samenvatting is gemaakt door Eva van Dam, die indertijd bij de Stichting Cognitief Talent stage liep als studente psychologie.

Theo Capel, Delft 2014

Hoofdstuk 1 Winner: Nine myths about giftedness

Kinderen met labels als 'getalenteerd', 'begaafd', 'creatief' en 'vroegrijp' boeien ons iedere keer weer. Net als kinderen met een ontwikkelingsachterstand worden begaafde kinderen vaak gezien als vreemd, gek en worden ze afgewezen als studieballen. Scholen weigeren vaak om de leerstof voor buitenissige gevallen te veranderen en staan erop dat de kinderen zich aanpassen aan het bestaande programma. Als ouders zich hierover opwinden, krijgen ze vaak te horen dat ze zich moeten realiseren hoe ze het hebben getroffen met een kind met veel in plaats van weinig mogelijkheden.

Psychologen hebben zich altijd al geïnteresseerd voor afwijkende mensen, of ze nou atypisch zijn in persoonlijkheid, intellect of beiden, zeker als de afwijking negatieve persoonlijkheidstrekken of ernstig beperkte mogelijkheden betreft. Daarom is er meer bekend over psychopathologische aspecten van de persoonlijkheid en deze staan ook meer in de belangstelling dan eigenschappen als medeleven, morele moed of leiderschap. Waarschijnlijk is dat ook het gevolg van het feit dat psychopathologie en ontwikkelingsachterstanden gezien worden als een probleem dat moet worden opgelost, terwijl een hoog niveau in vaardigheden eerder gezien wordt als een privilege dan als een probleem. Maar er zijn mensen die zich wel met begaafde kinderen bezig hielden en ook de positieve kanten wilden belichten. De eerste psycholoog die onderzoek deed naar begaafdheid was Lewis Terman in de jaren twintig

van de vorige eeuw. Hij zette een grootschalig, longitudinaal onderzoek op met meer dan 1500 kinderen met een hoog IQ, dat jaren voortduurde. In de loop der jaren is er steeds meer onderzocht en duidelijk geworden over begaafdheid in al zijn facetten. Toch bestaan er nog veel mythen en misverstanden over begaafdheid.

Voor Winner verwijst de term begaafd naar kinderen met drie atypische kenmerken.

1. Vroegrijpheid

Begaafde kinderen zijn vroegrijp of vroeg wijs. Ze zetten de eerste stappen om een bepaald domein te ontdekken eerder dan gemiddelde kinderen en gaan er sneller in vooruit, omdat ze makkelijk leren. Onder een domein verstaan we een bepaald gebied zoals taal, wiskunde, muziek, schaken, tennis, ballet etc.

2. Aandringen op eigen tempo en eigen manier

Begaafde kinderen leren niet alleen sneller dan gemiddelde kinderen, maar leren ook op een kwalitatief andere manier. Ze hebben weinig hulp nodig van volwassenen om een domein onder de knie te krijgen en vaak leren ze zichzelf dingen aan. De ontdekkingen die ze doen werken prikkelend en motiverend en leiden het kind naar de volgende stap. Vaak vinden deze kinderen zelf regels uit en bedenken nieuwe en bijzondere, creatieve manieren om problemen op te lossen.

3. Drang om een domein te beheersen

Begaafde kinderen zijn intrinsiek (van binnen uit) gemotiveerd om het domein waarin ze vroegrijp zijn, te beheersen. Ze hebben een intensieve en dwangmatige interesse, de vaardigheid om zich te concentreren en de drang om het domein te beheersen. De combinatie van obsessieve interesse in een domein en de vaardigheid om makkelijk te leren leidt tot een hoge prestatie.

Op deze drie manieren verschillen begaafde kinderen kwalitatief van doorsnee goede leerlingen die gemotiveerd zijn hard te werken. De laatstgenoemden zijn slim en nieuwsgierig en besteden wellicht veel tijd aan een domein om het onder de knie te krijgen. Maar dit zijn niet de kinderen waar het hier om gaat. Ze zijn niet bijzonder vroegrijp, leren niet uitzonderlijk snel en hebben instructie, hulp en bemoediging van volwassenen nodig om vooruitgang te boeken. Uiteindelijk bereiken ze ook niet het niveau dat het begaafde kind zo ogenschijnlijk moeiteloos bereikt.

De begaafdheid van de kinderen waar het hier wel om gaat, is in verschillende gradaties aanwezig. Zo zijn er ook kinderen die extreem hoge niveaus bereiken. Een *prodigy*, ofwel een wonderkind, is eenvoudigweg een extremere versie van een begaafd kind. Zo begaafd dat hij of zij op een bepaald domein presteert op volwassenenniveau. De term begaafd slaat dus op alle begaafde kinderen, inclusief de *prodigies*. Wanneer de term wonderkind wordt gebruikt, wordt alleen verwezen naar de meest extreme kinderen.

De vier domeinen waarin begaafdheid het meest beschreven en bestudeerd is, zijn (op academisch gebied) taal en wiskunde en (op artistiek gebied) beeldende kunst en muziek. Deze domeinen zijn aantrekkelijk voor kinderen en zijn gestructureerd en gebaseerd op regels, waardoor het mogelijk is de onderliggende regelmatigheden op te sporen.

Hoe meer gestructureerd en geleid door regels een domein is, hoe meer begaafde kinderen zich ervoor zullen interesseren. We zien nauwelijks begaafde kinderen op gebieden als leiderschap, sociaal begrip of zelfbewustzijn. Dit zijn gebieden die niet gemakkelijk te 'ontleden' zijn, maar ook gebieden waarbij wij minder snel geneigd zijn om kinderen op begaafdheid te beoordelen. Kinderen die uitzonderlijke empathie,

moraliteit of moed tonen, beschrijven we meestal niet als begaafd, maar eerder als iemand met een goed karakter. Maar dit is een culturele afspraak. De Pueblo indianen in New Mexico bijvoorbeeld hebben geen woord voor 'begaafdheid', maar wel termen voor bepaalde gewaardeerde vaardigheden, zoals taalvaardigheden, culturele kennis en de vaardigheid om iets met je handen te maken. Een vierde door hen gewaardeerd domein is er één waarin we meestal niet specifieke vaardigheden herkennen: medelijden, zelfopoffering en empathie. Ook is het verschil met de Westerse individualistische kijk op begaafdheid, dat de speciale gave alleen betekenisvol is als het gebruikt wordt voor het belang van de gemeenschap en niet dient om zichzelf boven een ander te plaatsen.

Over het onderwerp begaafdheid bestaan veel mythen en misverstanden. Hier volgen er negen.

Mythe 1: Globale begaafdheid

Het label 'begaafd' verwijst meestal naar kinderen met schoolse gaven, d.w.z. op het gebied van taal en rekenen. Deze schoolse begaafdheid wordt gemeten met een intelligentietest, die een globale score weergeeft. De onderliggende gedachte is dat begaafde kinderen een algemene intellectuele kracht hebben die ervoor zorgt dat zij op alle gebieden begaafd zijn. Maar een kind met een combinatie van cognitieve krachten en zwakheden blijkt eerder de regel dan de uitzondering te zijn. Kinderen kunnen zelfs begaafd zijn in het ene academische domein en leerproblemen hebben in een ander. Al vanaf twee á drie jaar tonen hoogbegaafde kinderen duidelijk domein-specifieke vaardigheden.

Mythe 2: Getalenteerd maar niet begaafd

Terwijl kinderen die vroegrijp zijn, vastgesteld door een intelligentietest, begaafd worden genoemd, noemen we kinderen die uitzonderlijke vaardigheden tonen in een kunstvorm, zoals beeldende kunst, muziek,

dans of sport, getalenteerd. Dit suggereert dat er twee verschillende soorten kinderen zijn. Maar dit onderscheid is niet juist. Ook artistieke of atletisch begaafde kinderen bezitten de eerdergenoemde drie karakteristieken van begaafdheid.

Mythe 3: Uitzonderlijk IQ

Ondanks dat kinderen met een artistieke of muzikale gave getalenteerd en niet begaafd worden genoemd, gaan we er wel vanuit dat deze kinderen niet zouden kunnen doen wat ze doen zonder een hoog IQ. Maar intelligentietesten meten een beperkt gebied van vaardigheden, voornamelijk taal en rekenen. Er is weinig bewijs dat begaafdheid in niet-schoolse domeinen een uitzonderlijk IQ nodig heeft. Dat dit ook niet zo hoeft te zijn, maken de zogenaamde *idiots savants* wel duidelijk. Dit zijn (vaak autistische) mensen met een zeer laag IQ en uitzonderlijke domein-specifieke vaardigheden, bij wie we zelfs buitengewone niveaus van begaafdheid vinden.

Mythe 4&5: Aangeboren versus aangeleerd

Waar komt begaafdheid vandaan? De ene mythe zegt dat het aangeboren is en negeert de invloed van de omgeving op de ontwikkeling van de gaven. Hiertegenover staat de andere mythe die inhoudt dat begaafdheid een kwestie is van training van ouders en leerkrachten vanaf een jonge leeftijd. Deze mythe negeert de rol van biologie bij het bepalen of er een gave is die de omgeving kan ontwikkelen.

Mythe 6: De opjagende ouder

Ouders moeten uitkijken dat ze hun kinderen niet teveel '*pushen*' en zorgen dat ze een 'normale' jeugd hebben. Anders, zo wordt gezegd, zullen de kinderen geïrriteerd en gefrustreerd raken en de interesse in presteren verliezen.

Het is waar dat ouders van begaafde kinderen erg betrokken zijn bij het ontwikkelen van hun bijzondere kwaliteiten. Zo'n ongewone mate van betrokkenheid is niet destructief. Het is belangrijk als de gave ontwikkeld wordt.

Mythe 7: Blakend van psychologische gezondheid

Begaafde kinderen worden vaak uitgemaakt als studdedjes en sukkels. De meeste kinderen pikken makkelijk de vreemde, houterige, eenzame kinderen of die met vreemde en opvallende interesses eruit. Psychologen spreken dit tegen door een ideaal beeld neer te zetten van het slimme kind als populair, aangepast, bijzonder moreel en blakend van psychologische en fysieke gezondheid.

Maar de vooroordelen van de leeftijdsgenoten kunnen de waarheid wel eens raken. Begaafde kinderen zijn vaak sociaal geïsoleerd en ongelukkig, tenzij ze het geluk hebben anderen te vinden die net zo zijn als zij. Het beeld van het aangepaste begaafde kind geldt alleen voor het gematigd begaafde kind en sluit de extremen buiten.

Mythe 8: Alle kinderen zijn begaafd

Veel leerkrachten stellen dat alle leerlingen begaafd zijn. Soms betekent dit dat alle kinderen ergens wel goed in zijn, soms betekent dit dat alle kinderen hetzelfde potentieel hebben voor leren.

Het schijnt niemand uit te maken dat kinderen met een muzikale gave lessen voor (ver)gevorderden volgen buiten school. Maar speciaal onderwijs voor (hoog)begaafden wordt afgewezen. Als het wordt aangeboden is het vaak minimaal en gericht op de gematigd begaafde leerling.

Het zou niet zo moeten zijn dat de begaafde leerlingen zich vervelen op school. En ook de hoogbegaafde leerlingen hebben speciale behoeften, niet minder dan de kinderen met een ontwikkelingsachterstand of

leerproblemen. Sterker nog, ze zijn het intellectuele kapitaal van onze toekomst.

Mythe 9: Begaafde kinderen worden eminente volwassenen

Begaafde kinderen worden niet alleen gezien als creatieve kinderen, maar ook als toekomstige creatieve en eminente volwassenen. Maar veel kinderen, speciaal wonderkinderen, raken snel uitgeblust, terwijl anderen naar een ander gebied van interesse overstappen. We kunnen niet uitgaan van een link tussen vroege begaafdheid en volwassen eminentie. De factoren die de levensloop bepalen zijn veelzijdig en interactief. Naast vaardigheidsniveau spelen persoonlijkheid, motivatie, familie, mogelijkheden en kansen een belangrijke rol.

Hoofdstuk 2: Globally gifted, the children behind the myth

In dit hoofdstuk en de daarop volgende geeft Winner een toelichting op de diverse mythen die in haar ogen over het begaafde kind bestaan. Eerst legt ze in 2 hoofdstukken uit waarom het volgens haar verkeerd is uit te gaan van de gedachte dat (hoog)begaafdheid een algemene eigenschap is die zich op diverse terreinen manifesteert. In dit hoofdstuk laat ze om te beginnen zien waar de mythe vandaan komt.

Het komt, doordat er altijd kinderen te vinden zijn die uitstekend aan dit beeld beantwoorden. Winner geeft twee voorbeelden van jongetjes die verbazingwekkend vroeg eerst al konden praten en daarna lezen en ook nog fantastisch snel het rekenen onder knie kregen. Met nog geen 2 jaar sprak de ene al in complete volzinnen, terwijl het gemiddelde kind op die leeftijd zich uit in 2-woordszinnen ('Eten op', 'Poes stout'). De andere veroorzaakte schrik in de supermarkt door vanuit de kinderwagen niet alleen een gesprek met zijn moeder te voeren, maar ook hardop de

etiketten op de artikelen te lezen. Met 10 jaar ging hij naar de universiteit. De eerste verslond figuurlijk al op 3-jarige leeftijd een encyclopedie. Van training of aanzetten door hun ouders was geen sprake. Ze hadden van baby af aan meteen al een verschrikkelijke lust om te leren.

Vervolgens beschrijft Winner kort het panelonderzoek van Lewis Terman die dit panel samenstelde in de jaren twintig van de vorige eeuw op basis van aanbeveling van de onderwijzer en vervolgens de afname van een intelligentietest (die hij zelf had gemaakt naar het voorbeeld van de oorspronkelijke test van Binet en Simon). Hij vormde zo een panel van 1500 leerlingen in de leeftijd van de basisschool die tot de ca. beste 3% van de populatie behoorden op grond van hun IQ en volgde hen jarenlang. Zijn opvolgers zetten zijn onderzoek voort, zodat over deze groep tot op hoge leeftijd van de deelnemers gegevens bekend zijn. Ze bleken onder meer als kind al een sterke wil te hebben en blonken graag uit.

Een van de doelstellingen van Terman was om af te rekenen met het beeld van het begaafde kind als verstrooide professor, stoethaspel en door de groep gemedene eenling. Uit zijn onderzoek bleek ongeveer het tegendeel. Slimme kinderen waren volgens hem in het algemeen goed aangepaste, succesvolle kinderen en volwassenen.

Winner zet kanttekeningen bij de selectie van Terman, met name aangepaste jongens kwamen door de voorselectie van de onderwijzer. Dat vertekende zijn beeld.

Toch is het beeld dat Terman gaf niet volledig scheef. Winner schetst een profiel van het slimme, begaafde kind dat zich zonder problemen en met plezier moeilijke stof eigen maakt. Kinderen met een hoog IQ blinken al vroeg uit in hun taalgebruik. Ze zijn vaak nieuwsgierig en hebben vaak een

slecht handschrift, alsof hun hand de snelheid van hun hersens niet kan bijhouden. Een opvallend verschijnsel is dat dit soort kinderen ook vaak een intense ervaring ondergaat en als het ware overweldigd raakt door een inzicht, een religieus gevoel ervaren of ook wel in paniek raken door een inzicht dat ze krijgen.

Terman zette de toon over het begaafde kind. Zijn opvattingen leidden ertoe dat het IQ allesbepalend werd. Winner vindt dat de maatschappij op een andere manier tegen begaafdheid aan moet kijken en op die manier bereikt dat leden van minderheidsgroepen die met de gebruikelijke intelligentietest uit de boot vallen, ook aan bod komen. Ze wijst op onderzoek van o.a. David Feldman bij volwassenen dat aantoonde dat hoge prestaties op een specifiek moeilijk gebied niet samen hoeven te gaan met een hoog IQ of in ieder geval geen begaafdheid lieten zien op een ander terrein. Ze pleit voor een andere aanpak om begaafdheid in kaart te brengen en noemt dan Renzulli die vindt dat volharding en creativiteit ook moeten worden gemeten. Sternberg noemt ze ook, die een meer omvattende theorie van de intelligentie hanteert dan de gedachten die aan de intelligentietest ten grondslag liggen.

Maar dit hoofdstuk laat de lezer achter met het beeld dat de mythe van het globaal begaafde kind terecht bestaat. Er zijn voorbeelden van zo'n kind genoeg te vinden. Haar grote bezwaar is dat het beeld de kinderen waarvoor dit niet opgaat, maar die ook begaafd zijn te noemen, afdekt en in de schaduw stelt. Deze kinderen krijgen een apartaandacht in hoofdstuk 3

Hoofdstuk 3: Unevenly gifted, even learning disabled

Dit hoofdstuk sluit dus aan op hoofdstuk 2. Winner heeft deze twee hoofdstukken nodig om de mythe van de globale begaafdheid te

schilderen. Haar stelling is, zoals de titel van hoofdstuk 3 aangeeft, dat begaafdheid zich juist kenmerkt door onregelmatigheid en dat er zelfs leerstoornissen in het spel kunnen zijn. Hoewel er een grote groep kinderen is te onderscheiden die globaal (dat wil zeggen zowel op taalgebied als op het terrein van rekenen/wiskunde) begaafd is, is het toch volgens haar eerder regel dat er verschil tussen begaafdheid op beide terreinen is te onderkennen. Hoewel zij dit niet zo noemt zou je, zoals de volksmond aangeeft van een 'talenknobbel' en een 'wiskundeknobbel' (een overblijfsel uit de tijd dat men meende aan de zwellingen op iemands schedel zijn begaafdheid te kunnen afmeten; *phrenologie*). Wonderkinderen op het gebied van wiskunde zijn geen literaire uitblinkers en omgekeerd ligt het ook zo, zij het iets genuanceerder.

Net als in het vorige hoofdstuk komt Winner met twee aansprekende voorbeelden aan. Ze beschrijft twee kinderen die allebei een hoog IQ hebben, maar tegelijkertijd slechts uitblinken op één gebied.

Ze begint met een jongetje dat al zeer jong gek van getallen was. Hij onthield spontaan kentekens van auto's, ontdekte toen hij 2 jaar was uit zichzelf het bestaan van priemgetallen en deed niets liever dan spelletjes waarbij je met gegeven getallen aan een nieuw getal moet komen. Als een kind als hij voor zijn plezier een boek leest, dan is dat het telefoonboek. Hij kon redelijk snel lezen, maar daar haakte hij niet echt naar. 'Laten we sommen gaan maken', was een favoriete opmerking van hem.

Terzijde stelt Winner dat gek zijn op rekenen niet echt iets zegt over een algemeen wiskundige begaafdheid. Die zou zich meer aankondigen als een neiging om in de wereld om je heen allerlei numerieke verschijnselen te herkennen, bijvoorbeeld door de dag te herleiden tot minuten en seconden.

Het tweede kind dat Winner beschrijft, is een meisje dat een taalvirtuoos was. Ze sprak op 2-jarige leeftijd al in volzinnen, was een boekenwurm op haar 5e en kon al heel vroeg spellen als de beste. Woorden als 'asymptoot' gaven haar al snel geen problemen meer. Ze kon al zeer vroeg stillezen en hield overigens niet van boeken waar je droevig van wordt. Ze begreep al heel vroeg ook wat ze las. Rekenen gaf haar geen problemen, maar op dat terrein blonk ze niet uit.

Vervolgens gaat Winner verder met haar kritiek op het panelonderzoek van Terman. Ten onrechte zou hij het verschil hebben genegeerd tussen meer verbale en meer wiskundige aanleg. Eenzijdigheid was volgens Terman juist een mythe, maar later onderzoek zou hebben aangetoond dat kinderen met een hoog IQ minder correlatie laten zien tussen de twee deelgebieden. Bij 'gewone' IQ's zou dat verband veel sterker zijn. Ze verwijst met name naar het onderzoek van Julian Stanley c.s. naar wiskundige aanleg. Ook retrospectief onderzoek van Bloom wees op verschillen in aanleg. Wiskundig begaafde kinderen behalen zwakkere resultaten op taalgebied. Andersom is het effect minder sterk. Winner wijt dit aan het feit dat rekenkundige opgaven ook vaak met een verbale strategie goed kunnen worden opgelost. De zwakkere verbale kant van de kinderen met een wiskundige aanleg, zou kunnen voorkomen dat ze bij een selectie met een IQ-test opvallen, omdat het totale IQ zo zou worden gedrukt.

Het hoofdstuk gaat verder met een beschrijving van een school voor begaafde kinderen in San Francisco waar bleek dat eenderde van de leerlingen een profiel op de WISC hadden waarbij er 1 tot 2 standaarddeviaties verschil is tussen subscores, of wel een disharmonisch profiel. Ook bleken er intelligente kinderen te zijn met dyslexie of met aandachtsstoornissen, wat in het algemeen kan leiden tot een negatief zelfbeeld en hekel aan school, terwijl de potentie voor goede resultaten

in principe aanwezig is. Winner pleit voor een goede differentiaaldiagnose om te voorkomen dat kinderen die zich vervelen op school, die onaangepast gedrag vertonen en die specifieke leermoeilijkheden hebben, worden genegeerd voor programma's voor begaafde kinderen. Moeilijkheden en talent kunnen goed samengaan is haar boodschap.

De rest van het hoofdstuk besteedt ze aan een nadere analyse van het verschil tussen aanleg voor meer wiskundige en meer verbale taken. Ze gaat in op visueel/ruimtelijke taken, op omgaan met informatie en op het verschil tussen jongens en meisjes. Kinderen met een wiskundige begaafdheid zouden hoger scoren op de non-verbale Raven intelligentietest. Er is een verschil tussen verbaal en non-verbaal redeneren. Wat het geheugen betreft, stipt ze het verschil aan tussen het werkgeheugen (STM of short term memory) en het geheugen op langere termijn (LTM). Er is verschil in het onthouden van numeriek/ruimtelijke taken en verbale opdrachten. Kinderen met een wiskundige aanleg zouden meer gebruik maken van visualiseren dan van verbaliseren. Een goed geheugen is overigens geen globale eigenschap. Men is goed op deelterreinen. Onderzoek naar het geheugen van experts op bepaalde gebieden heeft dit ook aangetoond. Verder zouden jongens beter zijn in wiskunde, in ieder geval in westerse landen. In oosterse landen zou dit niet zijn gebleken, waardoor de vraag opkomt of er het verschil in westerse landen toch niet cultureel bepaald is.

Tot slot stelt Winner dat selectie van begaafde kinderen beter kan geschieden met hulp van domeingerichte testen en niet met hulp van een intelligentietest. Het fraaie beeld van een globaal, gelijkmatig begaafd kind heeft zich gewijzigd in een complex, onregelmatig, individueel beeld.

Hoofdstuk 4: Artistic and musical children

Is er verschil tussen begaafdheid enerzijds en getalenteerd zijn

anderzijds? Winner vindt van niet en vecht deze mythe aan met voorbeelden van kinderen met tekentalent en muzikaal talent. Net als kinderen met talent op schools gebied zijn deze kinderen ook vroegwijs, gaan ze hun eigen weg en worden ze voortgestuwd door een innerlijke drang om zich te manifesteren. En ook in dit geval hoeft talent op het ene gebied in het geheel niet samen te gaan met een algemene begaafdheid. Talentvolle kinderen zijn vaak op andere gebieden hele gewone kinderen.

Winner begint met het voorbeeld van een jongetje voor wie tekenen zijn lust en zijn leven is. Hij was er bijna obsessief mee bezig. Als baby greep hij al naar potlood of pen. Gemeten met de Goodenough Menstekening had het figuurtje dat hij op 6-jarige leeftijd tekende al het niveau dat je normaal pas van een 14-jarige verwacht. Zijn tekeningen kenmerkten zich al vroeg door toepassing van diverse gezichtspunten en door het aanduiden van beweging. Hij had ook een uitstekend visueel geheugen en herinnerde zich veel later nog bijvoorbeeld dat bij familie thuis spulletjes eerst op een andere plaats stonden. Visueel-motorisch was hij voorlijk. Hij kon al heel jong legpuzzels maken. Schrijven veranderde hij graag in tekenen, in die zin dat hij letters van versieringen voorzag.

In het algemeen kunnen kinderen met tekentalent al heel vroeg vormen natekenen en kenmerken hun tekeningen zich vaak als het ware door een verhaaltje dat er aan ten grondslag ligt. De kijker ziet niet slechts een afbeelding.

Een tweede voorbeeld is een jongetje met een muzikaal talent die gegrepen werd door de gitaar en als peuter al dat instrument wou hebben. Als schoolkind verbijsterde hij zijn leraar die nog nooit in zijn 18-jarige loopbaan zo'n kind had meegemaakt. Hij mocht al heel jong in een popgroep meespelen. Hij was altijd en eeuwig met zijn gitaar bezig. Hoorde hij een melodie, dan kon hij die meteen uit het hoofd naspelen. Een ander voorbeeld van muzikaal talent is een jongetje dat niets liever

deed dan een partituur lezen. Hij nam naar een concert de partituur mee en volgde die tijdens de uitvoering. Hij had een goed gevoel voor abstraheren en maakte als schoolkind al computerprogramma's. Hij beschikte over een absoluut gehoor.

Winner geeft verder een algemeen overzicht van de kenmerken van talent op tekengebied en van muzikaal talent. In deze samenvatting komt dat verder maar beperkt terug. In het slotwoord van dit hoofdstuk stelt ze opnieuw dat begaafdheid in haar ogen domeingebonden is. Tegelijkertijd is er de vraag of een talent toch ook niet aan een hoog IQ is gebonden. Kun je wel getalenteerd zijn zonder een hoog IQ. Dat is het onderwerp van het volgende hoofdstuk.

Hoofdstuk 5: The IQ myth

De derde mythe die Winner bestrijdt, is het onderwerp van dit hoofdstuk. Moet je een buitengewoon hoog IQ hebben om getalenteerd te zijn? Het antwoord is 'nee', wat Winner al in de eerdere hoofdstukken aangaf. Het meten van het IQ draagt per definitie in zich dat talent onderbelicht blijft. Kinderen verschillen al in verbale en numerieke begaafdheid (de twee standaardonderdelen van een intelligentietest). Een relatief zwakke prestatie op een van beide delen, leidt dan tot een lager IQ en mogelijk ook tot negeren van het echte talent van het betreffende kind. In het geval van artistiek talent (beeldend en muzikaal) is er vaak sprake van een zwak verband met het IQ, wat overigens ook doorvelen als zodanig wordt geaccepteerd. Met name tekenaars en schilders worden (vaak terecht) gezien als specifiek begaafde mensen die verder helemaal niet slim hoeven te zijn. En dan zijn er nog de zgn. 'savants', geretardeerde, in hun ontwikkeling achtergebleven mensen die op diverse gebieden topprestaties laten zien die je normaal gesproken eerder van zeer intelligente of anderzins mensen zou verwachten.

In dit hoofdstuk geeft Winner zichzelf zeer veel ruimte om lezenswaardige zaken over artistiek talent naar voren te brengen. Voor de lezer die in intellectueel talent is geïnteresseerd, is dit minder van belang. Winner gebruikt haar kennis op het artistieke terrein als een stormram tegen de intelligentietest als exclusieve meetlat voor talent. Als interessant terzijde meldt ze ook nog dat kinderen met teken/schildertalent vaak leesmoeilijkheden hebben. Op zich al een reden om laag te scoren op een IQ-test.

Ze beschrijft een onderzoek van Csikszentmihalyi die een onderzoek deed naar kinderen met muzikaal talent, wiskundig/natuurkundig talent, beeldend talent en sporttalent. De kinderen met muzikaal talent deden het het allerbest op school en met beeldend talent het minst. Maar deze laatste groep blonk wel weer uit door een sterk visueel geheugen en scores op taken met een visueel karakter, zoals de verborgen Figurentest en Onvolledige Tekeningen. Muzikaal talent ging veel vaker samen met een goed IQ, maar de samenhang was verre van perfect. Ook deze kinderen hadden een goed visueel geheugen en daarnaast ook een goed auditief geheugen, zowel op korte en lange termijn.

Het grootste deel van dit hoofdstuk gaat over de 'savants', vroeger 'savants idiots' genoemd. Winner acht dit echter een beledigende term. Bij deze mensen is geen sprake van diepe zwakzinnigheid, maar vaak wel van duidelijke mentale achterstand in de ontwikkeling. Daarnaast zitten er in deze groep ook autisten, waarbij een zwakke intelligentie minder een rol speelt en het verstoorde, verkrampde taalgedrag en sociale gedrag op de eerste plaats komt. 'Savants' zijn in overgrote meerderheid mannen, in een verhouding van 6 staat 1.

Winner geeft een uitgebreide beschrijving van hun verrassende prestaties op tekengebied, muziek (beperkt tot pianospel) en rekenvaardigheid (razendsnel hoofdrekenen en goochelen met kalendergegevens). De

kwaliteit van hun uitingen ligt hoog, maar is deels toch ook anders dan die van normaal ontwikkelde, getalenteerde kinderen en volwassenen. Er is vaak sprake van prestaties die weinig ruimte bieden aan fantasie, verhalen, metaforen en ironie. Soms lijkt het alsof 'savants' de wereld als een camera zien. Bij onderzoek blijkt wel degelijk dat naast waarnemen en weergeven ook denken een rol speelt.

De prestaties van deze bijzondere types vestigen nog eens de nadruk op de veronderstelling dat intelligentie en talent een aangeboren, genetische kwestie is. Je kan nog zo gemotiveerd zijn en zo veel oefenen, maar zonder de aanleg kom je toch niet aan de top. Of ligt het toch genuanceerder?

Hoofdstuk 6: The Biology of giftedness

Mensenkennis wil ons graag doen geloven dat begaafdheid en verder ook een hoop andere trekjes een kwestie van aangeboren of erven is.

Psychologen vinden mensenkennis of het gezonde verstand gewoonlijk maar niks. Die willen wetenschappelijke bewijzen zien, maar zelf hebben ze ook hun stokpaardjes. Ze stellen over begaafdheid vaak dat (aan)leren een veel belangrijker rol speelt dan wat je bij je geboorte meekrijgt. Op het gebied van muzikaal talent was de Japanner Suzuki een goed voorbeeld van de stelling over aangeleerde begaafdheid. Geef elk (klein) kind een viool(tje), laat hen veel oefenen en je zult zien dat ze prachtig gaan spelen.

Voor het argument dat leren het belangrijkste is voor begaafdheid, spelen ook de memoires van succesvolle, begaafde volwassenen een belangrijke rol. Die laten zien dat ze vaak komen uit een warm, ondersteunend gezin, briljante leermeesters hadden en waanzinnig veel tijd investeerden in hun kunde. Anders Ericsson is een bekende psycholoog die ook veel opgeeft

van het effect van steeds maar oefenen ('deliberate practice' ofwel 'Oefening Baart Kunst').

Winner blijft haar twijfels hebben over het bepalende effect van de omgeving en dus van het effect van leren en oefenen. Ze wijst er enerzijds op dat eminente volwassenen meestal als kind trekken hadden van een wonderkind. Zonder aanleg voor een bepaald gebied stort je je ook echt niet hierop en dat laatste deden deze mensen nou juist al zeer jong. Daarnaast kun je oefenen tot je een ons weegt, maar dat levert niet per definitie briljantie op. Ze ondersteunt dat met voorbeelden van kinderen die veel tekenden zonder dat er echt groei naar een topniveau ontstond en zo zijn er meer voorbeelden te geven, zoals de Suzuki-violisten die meestal niet verder komen dan een heel behoorlijk niveau.

Winner stapt dan over op een beschouwing van de biologisch-fysiologische basis van begaafdheid. De erfelijke invloed bewaart zecvoor het slot van dit hoofdstuk. Eerst geeft ze een uitgebreid overzicht van hersenonderzoek en begaafdheid en komt ze terug op de 'savants' of 'savant idiots' uit het vorige hoofdstuk (nr. 5).

Ze begint met de vermelding van verschillen in de hersenen van musici in vergelijking met andere mensen, zoals dat uit hersenscans bleek. Ze stipt ook post-mortem onderzoek aan van onder meer de hersenen van Lenin en Einstein, maar dat soort onderzoek bracht niets op. De vraag blijft of anatomisch verschil in hersendelen of hersengebieden van mensen, zoals bij musici, aangeboren zijn of een gevolg van veel oefenen op een bepaald gebied.

Vervolgens heeft ze het kort over de invloed die de omvang dan wel het volume van de hersenen kan hebben, de snelheid van reageren en de mate van efficiëntie bij het denken. Dat laatste wil zeggen de hoeveelheid energie – gemeten aan glucoseverbruik – die het denken kost. Al deze

factoren brengen de discussie over aangeboren versus aangeleerd niet echt verder.

Winner zet alles in op een a-typische structuur van de hersenen. Ze komt dan terecht bij het verschil in dominantie tussen de hersenhelften, waarbij de linkerhemisfeer belangrijk is voor taalvaardigheden en de rechter- meer voor ruimtelijke en muzikale vaardigheden. Ze behandelt vooral uitvoerig de theorie van Geschwind en Galaburda die veel belang hechten aan de invloed van het hormoon testoron op de foetus in de laatste fase van de zwangerschap. Die theorie zou ook een goede verklaring geven voor het ontstaan van 'savants' en het feit dat dit bijna uitsluitend mannen zijn. Autisme en ontvankelijkheid voor astma en allergieën komen terzijde ook aan bod. Het is een interessant onderdeel van dit hoofdstuk, maar meer van belang voor de lezer die in pathologie dan wel a-typische varianten is geïnteresseerd.

Het laatste deel van het hoofdstuk gaat over erfelijkheid. Zit begaafdheid in de familie? Galton, de grondlegger van dit soort onderzoek, en Terman dachten van wel. Winner heeft haar twijfels, maar stelt toch ook dat er duidelijk sprake is van een genetische component. Ze geeft een krachtige samenvatting van het tweelingonderzoek dat de basis voor de argumenten over erfelijkheid vormt. Met name vermeldt ze onderzoek van eenige tweelingen die gescheiden opgroeien. Daarnaast is er ook veel onderzoek gedaan naar de kenmerken van adoptiekinderen en hun niet-natuurlijke ouders. Globaal zou je verwachten dat tweelingen ondanks alles ook qua begaafdheid veel van elkaar weg hebben en dat adoptiekinderen veel minder op hun (stief)ouders lijken dan eigen kinderen van deze ouders. In de praktijk wordt dit ook bevestigd, zij het met de nodige mitsen en maren en met felle discussie welke factor je het zwaarst moet wegen. Voor Winner weegt erg zwaar dat identieke tweelingen naarmate ze ouder worden qua intelligentie steeds meer van

elkaar weg hebben, ook al groeien ze apart op. Ogenschijnlijk zou juist het omgevingseffect naarmate de tijd verstrijkt, steeds sterker moeten worden.

De slotsom van Winner is dat genetische en neurologische factoren wel degelijk een rol spelen bij begaafdheid. Alleen is het moeilijk om dat in een percentage vast te leggen. Mensen brengen hun natuur of aard met zich mee en de omgeving speelt daarop in of juist tegenin en zo ontwikkelt een ieder zich in een bepaalde richting. Maar dat leren en de omgeving allesbepalend zijn, wijst ze van de hand. Ze komt in dat verband ook nog met het een overtuigend klinkend argument dat domme of zelf zwakzinnige mensen ondanks alle inspanning meestal verstandelijk niet anders worden dan ze al in grote trekken zijn. Oefening Baart Kunst, maar dan moet er toch een goede basis aanwezig zijn. Wat dat betreft heeft het gezonde verstand meer gelijk gekregen dan alle psychologen bij elkaar.

Wat in dit hoofdstuk niet goed uit de verf komt, is het verschil tussen gewoon en a-typisch. De theorie van Geschwind is duidelijk gebaseerd op beschadigingen tijdens de zwangerschap, hoewel het resultaat daarbij ook juist begaafdheid met zich mee kan brengen en dus positief uitpakt. Maar in de meeste gevallen is er bij begaafdheid van geen pathologie sprake. Misschien dat juist erfelijkheid in het algemeen een rol speelt, maar Winner haalt dit niet echt helder uit elkaar.

Bij zwakzinnigheid is die discussie er wel. Daar is enerzijds veel bekend over schadelijke effecten die tot zwakzinnigheid leiden, zoals het extrachromosoom dat bepalend is voor het Syndroom van Down ('Mongolisme') en anderzijds het verschijnsel dat ook mensen zonder aantoonbaar gebrek zwakzinnig kunnen zijn (de volksmond heeft hiervoor allerlei beledigende aanduidingen). Je hebt dus zowel de a-typische variant als de minusvariant. Bij begaafdheid zou datzelfde kunnen spelen,

zij het dus dat de pathologie dan zoals gezegd wonderbaarlijk genoeg positief uitpakt.

Hoofdstuk 7: Giftedness and the family

Zijn begaafde kinderen het slachtoffer van hun ouders die niets anders doen dan hun kind opdrijven en voortzweepen en zo het talent (en het kind) beschadigen? Dat is mythe nr. 6 die Winner aan de orde stelt. Zij is dus die mening niet (volledig) toegedaan. Het komt zeker voor dat kinderen met talent het slachtoffer zijn, maar dan is er meer aan de hand. Behalve veel (en te veel) eisend gaat het dit soort ouders ook vaak om via het kind hun eigen behoefte aan bijvoorbeeld aandacht en succes te bevredigen, om ouders die hun kind kort en klein houden en geen autonomie gunnen en ouders die hun kind emotioneel niets gunnen.

Winner komt met zes generalisaties over de gezinsachtergrond van begaafde kinderen. Om te beginnen zijn ze vaak het oudste dan wel het enige kind. Bij het oudste kind kan je niet uitgaan van een genetisch effect. Waarom zou dat bij de andere kinderen in het gezin niet optreden? Bij het enige kind zou je eventueel wel naar de genen kunnen wijzen. Het kan dan om ouders gaan die zelf begaafd zijn en slechts één kind wensen om verder meer hun eigen gang te kunnen gaan.

Een omgevingsfactor lijkt echter meer voor de hand te liggen als verklaring. Bij oudste kinderen zou het bepalend kunnen zijn dat ze hun verloren positie op de andere kinderen willen terugwinnen. Bij enige kinderen ligt meer de voortdurende omgang met volwassenen als verklaring voor de hand. Latere kinderen in een gezin spenderen veel meer tijd met elkaar.

Algemeenheid twee is het feit dat talentvolle kinderen vaker opgroeien in een 'verrijkt' milieu. Er zijn boeken thuis, ouders betrekken hen in

gesprekken, en ga zo maar verder. Ze gaan mee naar het museum en meer van die zaken. De ouders treden soms meer op als leraar, tot in het extreme zoals Winner met voorbeelden illustreert.

Maar talent komt ook voort uit armelijke milieus. Kenmerk is dan meestal dat men daar de nadruk op leren en ontwikkelen legt. School en je best doen en je inspannen is belangrijk en voor de tv hangen niet.

Overigens kan ook de genetische component bepalend zijn, in die zin dat het talent van het kind het gezin uitdaagt om stimulans te bieden. Maar hoe (intellectueel) 'rijker' het milieu, hoe groter de kans is op voorlijke ontwikkeling. Het één versterkt bovendien het ander en zo lopen deze kinderen weer verder uit op hun leeftijdsgenoten.

Het kindgerichte van het gezin is algemeenheid nr. 3. De ouders spannen zich in om het talent van hun kind tot ontplooiing te brengen. Winner komt met het voorbeeld van de familie Menuhin die iedere keer alles op alles zette om één lid van elke generatie zo hoog mogelijk te brengen. De violist Yehudi Menuhin trof dat lot, met veel succes.

Behalve veel tijd, offeren ouders ook vaak andere zaken op voor hun kinderen, tot aan verhuizen toe om bijvoorbeeld de juiste school of docent te kunnen treffen voor hun kind. Dat alles gebeurt omdat ouders het talent van hun kind beseffen en niet doordat de ouders een talent kunnen opwekken. Ouders scheppen geen talent maar ze kunnen het wel vormen.

Terzijde ontstaat wel de vraag waar de grens ligt tussen opofferingsgezindheid van de ouders en veeleisendheid die het kind eventueel in de problemen kan brengen. Van belang blijft dat ouders niet meer van de prestaties van hun kind gaan houden dan van het kind zelf.

De volgende algemeenheid is het rolmodel dat de ouders aan het kind bieden. Dat houdt in dat de hoge eisen en verwachtingen ook in het eigen optreden van de ouders worden weerspiegeld. De ouders zijn vaak zelf

ook noeste werkers. Als dat er niet is, dan werkt het ook niet om het van het kind te verlangen. Het geloof in de mogelijkheden van het kind en de bijbehorende eisen zijn niet voldoende.

In onze maatschappij is het overigens vaak de drijvende en ambitieuze moeder die het kind verder brengt.

Vooraf bij talent op het gebied van muziek en sport komt veel neer op oefenen en nog eens oefenen. Ouders en vooral dus moeders zitten er in die gevallen vaak bovenop. Dat is ook nodig, omdat oefening en een perfecte uitvoering onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden. Bij meer artistiek, beeldend talent worden kinderen meer aan zichzelf overgelaten. Winner stelt de vraag of het niet gewoon een kwestie van erfelijke eigenschappen is. Hardwerkende ouders krijgen hardwerkende kinderen, zo simpel zou het kunnen zijn. Maar zo simpel ligt het in haar ogen niet. Eisen stellen en toezien op presteren leidt bijna altijd tot betere prestaties. Zo stelt Winner dat in een land als Japan over de hele linie de leerprestaties beter zijn dan in de V.S. door hogere eisen. Wie de lat hoger legt, ziet de prestaties stijgen. Wie geen verwachtingen heeft, hoeft ook geen resultaat te verwachten.

De 5e generalisatie houdt dat succesvolle kinderen niet alleen voortgestuwd worden, maar dat hun ook de nodige vrijheid en onafhankelijkheid wordt gegund. Ouders stellen zich niet rigide en autoritair op. Kinderen krijgen zelf de kans beslissingen te nemen en controle te houden over hun eigen leven. Kinderen moeten van binnenuit gericht zijn hun talent te uiten. Als het alleen maar onder dwang gaat, houdt alles snel op. Winner herhaalt nog eens dat vooral ouders met kinderen met artistiek talent (beeldend talent) hun kinderen het meest de vrijheid laten, met goede resultaten.

De vraag blijft wat tot wat leidt. Moedigen ouders onafhankelijkheid aan omdat ze zien dat hun kind talent heeft? Of leidt het aansporen tot

onafhankelijkheid juist tot uiting van het talent? Zeker is wel dat dominante, autoritaire ouders een grote kans geven tot rebellie, afkeer en wrok bij kinderen en zo tot verspilling van hun talent.

Generalisatie nr. 6 betreft stimuleren, de lat hoog leggen, harmonie en steun. Gezinnen met talentvolle kinderen steken vaak goed in elkaar. Scheidingen komen minder voor, hoewel dat misschien ook te maken heeft met oudere onderzoekgegevens. Later onderzoek wijst ook op kinderen van gescheiden ouders met evenveel tot uiting gekomen talent. In ieder geval zijn de ouders liefdevolle ouders en is er een goede band tussen ouders en kinderen.

Csikszentmihaly (de bedenker met de moeilijke naam van 'flow') onderscheidt 4 soorten gezinnen, waarbij die zich onderscheiden ten aanzien van 'steun' en van 'stimulans'. Hij noemt gezinnen die zowel steun als stimulans bieden 'complex' en stelt dat in zo'n milieu de beste resultaten worden bereikt. Een uitzondering vormen dan sportieve prestaties, met name de individuele sporten als atletiek. Daar helpt stimulans zonder steun (oftewel steeds maar eisen stellen) het best. Misschien komt dat doordat zich zo een zekere woede en bijbehorende win om te willen ontwikkelt.

De rest van het hoofdstuk wijdt Winner aan de ouders die hun talentvolle kinderen over de rode dreigen te jagen. Ze verwijst naar *The hurried Child* van David Elkind die de gevaren van veeleisende ouders schildert. Maar Winner wijst er ook op dat kritische, veeleisende ouders die eigenlijk nooit tevreden met een prestatie zijn, niet altijd hun kind de vernieling in hebben. Soms helpt het, zoals bij sport dus en met name in het geval van muzikaal talent, waar oefenen en nog eens oefenen voorop staat om tot uitzonderlijke prestaties te komen. Tegelijk geeft ze ook enkele gruwelijke voorbeelden van kinderen die bezweken onder de druk van hun ouders, en wonderwel nu juist van die van hun vader (en dus niet de drijvende

moeder die ze eerder noemde; misschien dat moeders toch eerder een grens aanvoelen). Dit slag ouders (vaders) noemt Winner 'scheppende ouders', ouders die eigenlijk alleen maar bestaan bij de gratie van de prestaties van hun kind. Naast de ouders die alleen maar (te veel) eisend zijn, noemt Winner ook nog de ouders die nooit tevreden is met wat de omgeving kan bieden en met hun kind van school tot school 'winkelen' en hun kind als slachtoffer zien dat moet worden gered. Niets is goed genoeg voor hun kind en zo maken ze (het talent van) hun kind op een andere manier ook stuk.

'Vroeg rijp. Vroeg rot' wordt er wel gezegd, waarmee men bedoelt dat te veel eisen stellen aan een kind automatisch leidt tot neergang later in de puberteit of jonge volwassenheid. Maar zegt Winner het zijn nimmer de hoge verwachtingen die een kind beschadigen als wel extreme druk, dominantie en exploitatie. De 6 kenmerken die ze in dit hoofdstuk noemt, kunnen ervoor zorgen dat het talent overeind blijft en verder rijpt. En verder is het zo dat alles begint met het talent. Er zijn nauwelijks of geen ouders die hoge verwachtingen hebben en eisen stellen zonder dat een kind al heeft laten zien over talent te beschikken. Oftewel het kind scheidt net zo zeer het gezin als het gezin het kind.

Hoofdstuk 8: So different from others: The emotional life of the gifted child

In dit hoofdstuk bestrijdt Winner de mythe dat emotioneel en sociaal alles koek en ei zou zijn met begaafde kinderen. Ze zet zich met name af tegen het onderzoek van Terman waaruit zou blijken dat begaafde kinderen juist geen stoethaspelige types zijn die snel slachtoffer zijn van pesten, maar in tegenstelling tot dat beeld populair, sociaal voorlijk en aangepast zijn. Ze vindt dat een veel te sterke generalisatie en begint dat

met de beschrijving van een meisje dat in de allerhoogste regionen scoorde op allerlei tests. Deze Hillary kenmerkt zich als een gedreven tiener met uitgesproken opvattingen, met een neiging tot tegendraadsheid, een gedrevenheid voor zaken die haar belangstelling hebben en met een leven dat eerder door eenzaamheid wordt gekenmerkt dan door sociale contacten. Hoewel deze Hillary naar eigen zeggen tevreden is met zichzelf en het leven, stelt Winner dat er rekening mee moet worden gehouden dat ongeveer een kwart van de begaafde kinderen sociaal-emotioneel problemen hebben als gevolg van het feit dat ze boven de massa uitsteken. Het eenzijdige beeld van een stoethaspel klopt zeker niet, maar bij het beeld van een succesvol (begaafd) kind zijn ook kanttekeningen te plaatsen.

Dat het beeld er bij Terman positiever uitzag, is volgens haar vooral het gevolg van de selectie van het oorspronkelijke panel, waarbij aangepastheid een duidelijke factor was. Begaafde kinderen zijn zeker niet altijd populair, aangepast en vol zelfvertrouwen. Vooral de echte uitschieters zijn vaak eenzaam, hoewel dat in veel gevallen niet als een echt probleem wordt gevoeld, maar wel soms als spijtig.

Winner geeft drie gebieden aan waarop het begaafde kind sociaal-emotioneel afwijkt van de norm. Dat betreft werk dan wel inspanning, opvattingen en contacten met leeftijdsgenoten. Begaafde kinderen zijn gedreven, onafhankelijk van geest, ze zijn vaak non-conformistisch en introvert en op zichzelf, omdat ze weinig gemeen hebben met hun leeftijdsgenoten en ook omdat ze alleen willen zijn en alle aandacht aan hun interesses willen geven.

In de rest van het hoofdstuk illustreert zij deze drie aspecten. Wat werken en inspannen betreft, begint alles met het feit dat begaafde kinderen daar van houden. Winner haalt een onderzoek aan van Csikszentmihalyi

die door middel van zelfrapportage laat zien dat begaafde kinderen opgaan in hun interesses. Ze houden niet van (rond)hangen. Ze zijn gericht bezig en ook wat vrije tijd betreft, houden ze meer van georganiseerde zaken dan zo maar wat doen.

Begaafde kinderen zijn geneigd tot perfectionisme en stellen hoge eisen aan zichzelf. Ze zijn niet snel tevreden met een resultaat. Ze hebben vertrouwen in eigen kunnen en volgen hun eigen koers. Ze verwachten ook dat anderen hun prestaties echt op hun waarde willen schatten en houden niet van onverplichte complimenten. Ze willen worden geprezen voor het resultaat en niet voor de inspanning. De lat hoog leggen is voor hen de beste manier om tot excellentie te komen.

Wat opvattingen betreft, zijn deze kinderen onafhankelijk van geest en soms ook bazig en tegendraads. Ze zijn snel bereid fouten op te merken en te verbeteren, ook als het leraren betreft en kunnen zo snel als vervelende wijsneus worden betiteld. In de beschrijving van Hillary geeft Winner daarvan diverse voorbeelden.

In moreel opzicht hebben ze vaak gepassioneerde opvattingen, bijvoorbeeld ten aanzien van de positie van de dieren. Hoogstaande opvattingen hebben wil overigens nog niet zeggen dat ze ook altijd tot hoogstaand handelen overgaan.

Hun vermogen om zaken te beredeneren en analyseren geeft soms ook aanleiding tot gevoelens van angst en onzekerheid wat er allemaal in de wereld fout kan gaan. Winner beschrijft in een geval dat ouders nieuws over milieuverontreiniging voor hun jonge zoontje wegielden om te voorkomen dat hij uit zijn doen raakte.

De omgang met de leeftijdsgenoten beschrijft Winner in termen van de pijn en het genoegen van op je zelf te zijn. Deels zelfverkozen eenzaamheid kenmerkt een belangrijk deel van begaafde kinderen en

vooral degenen die zeer sterk boven hun leeftijdsgenoten uitsteken. Deze kinderen zijn introvert van aard. Ze maken niet gauw vriendjes, ze zijn graag op zichzelf en ze hebben zo hun eigen opvattingen. Ze worden niet zo zeer afgewezen, maar hebben niet de behoefte om zich aan te sluiten. Wat dat betreft doet de eenzaamheid niet echt pijn.

Winner spreekt ook van een verhoogde (over)gevoeligheid. Ze schieten bijvoorbeeld sterk in verhalen en worden meer geroerd dan anderen door zielige zaken.

De zelfverkozen eenzaamheid illustreert Winner onder meer met een anekdote uit het onderzoek van Terman waar een moeder zegt dat haar zoon het liefst in alle rust op zijn kamertje zit met zijn boeken en zijn zelfgebouwde radio.

Begaafdheid is niet alleen maar goed voor het zelfvertrouwen. Het zelfbeeld is soms negatiever dan je op basis van het functioneren zou zeggen, mogelijk omdat ze voor zichzelf hogere eisen stellen. Winner citeert ook onderzoek waaruit zou blijken dat er een verhoogd risico voor zelfmoord zou zijn met als onderliggende reden dat falen niet kan worden geaccepteerd.

Zou een deel van het probleem ontstaan doordat kinderen het etiket 'hoogbegaafd' opgeplakt krijgen? Onderzoek zou dit aantonen. Winner veronderstelt dat dit meer te maken heeft met de opstelling van de ouders dan met de kinderen op zich. Maar misschien gaat het dan om kinderen die problematischer zijn dan begaafde kinderen die zonder dit etiket door het leven gaan.

Aan het slot van het hoofdstuk gaat Winner in op onderpresteren als uiting van 'normaliteit'. Begaafde kinderen presteren vaak niet op hun niveau omdat ze niet voldoende uitgedaagd worden. Winner is wat dat betreft uiterst negatief over het intellectuele klimaat in het Amerikaanse

onderwijs. Maar daarnaast is er ook sprake van onderpresteren om niet te veel te willen afwijken van de groep. Er is regelmatig sprake van een conflict in kinderen tussen de wens om te willen excelleren en de wens om bij de anderen te willen horen. Vooral meisjes zouden hiervan last hebben. Wat bijvoorbeeld bij jongens als leiderschap wordt gezien, zou bij meisjes snel als bazig worden betiteld. Begaafde meisjes zouden ook vaker hun begaafdheid maskeren en ook meer last hebben van emotionele, psychosomatische klachten. Hetzelfde zou ook gelden voor kinderen uit minderheidsgroepen waar het niet 'cool' is om op school tot de besten te behoren.

Begaafde kinderen zijn vaak op zichzelf omdat ze geen lotgenoten treffen, maar ze zijn ook vaak zelfverkozen op zichzelf en hebben minder dan het gemiddelde kind last van die eenzaamheid. Doordat ze zich op hun interesses storten, kunnen ze ook tot grote hoogte stijgen. Wil je uitblinken, dan moet je je inspannen. Wil je graag met je vriendjes en vriendinnetjes zijn dan loop je een grote kans dat je talent niet tot bloei komt. Al jong willen excelleren en daarmee accepteren dat je vaak op jezelf bent, biedt de meeste kans om later eminent te worden, is de boodschap van Winner. Het leven blijft een ruil en dat ruilen tot huilen leidt, gaat in veel gevallen niet op, maar soms dus ook wel.

Hoofdstuk 8: Schools: How they fail, how they could help

In dit hoofdstuk ontmoet het getalenteerde kind de school en dat geeft geen opgewekt, geruststellend beeld. Winner schrijft over de toestand in de V.S., maar veel van wat ze zegt en aanhaalt, zou ook op Nederland kunnen slaan. Het boek stamt weliswaar uit 1996, maar helaas – zou je kunnen zeggen – is nog veel van het hoofdstuk correct.

Winner begint met een aanloop waarin ze stelt dat er een neiging tot gelijkheidsdenken is en zo tot het min of meer ontkennen van begaafdheid. Elk kind zou wel ergens in getalenteerd zijn en dat sluit uit dat sommigen extra aandacht moeten/kunnen krijgen. Men staat ook ambivalent tegenover intelligente leerlingen. Als je toegeeft dat er slimme kinderen zijn (slimmer dan anderen), dan impliceer je in wezen ook dat er dommerds zijn. Dat zou geen pas geven.

En als er aandacht voor begaafde leerlingen is, dan is dat meestal niet meer dan een speciaal uurtje per week en dat uurtje staat meestal ook nog open voor de matig getalenteerden. Voor wonderkinderen is er eigenlijk niets.

De rest van de inleiding schetst Winner de problemen van ouders met zeer getalenteerde kinderen. Schoolgang en schoolkeuze geven veel problemen. In Amerika bestaat gelukkig wel de uitweg van huisonderwijs. De school geeft maar aanleiding tot onderpresteren, druktemakergedrag en andere negatieve zaken.

Tussen de aanhangers van extra aandacht voor begaafde kinderen bestaan meningsverschillen over de beste aanpak, maar dat zou niets zijn vergeleken met de meningsverschillen met hen die van geen extra aandacht willen weten. Winner schetst vervolgens de pro- en contra-argumenten voor diverse didactische benaderingen.

Ze begint met niveaugroepen, dan wel speciale klassen. Dat zou er maar toe leiden dat andere leerlingen zich de dupe voelen en zich dom achten. Die anderen zouden dan ook misschien wel les krijgen van de zwakkere leraren. Het leidt bij de getalenteerden maar tot arrogantie en elitair gedrag. Het is ook onnodig want begaafde kinderen zorgen zelf wel dat ze aan hun trekken komen en bovendien kunnen ze beter de rest gaan helpen. Het scheidt ook kinderen op basis van afkomst en klasse en werkt zo discriminerend.

Dan is er de mogelijkheid van een klas/klassen overslaan. Dat zou maar een sociaal probleem geven, omdat deze kinderen dan niet bij leeftijdsgenoten zitten en omdat oudere kinderen zo'n 'broekie' niet zouden accepteren.

Winner zegt dat met die argumenten voorbij wordt gegaan aan het feit dat het demotiverend werkt om leerstof te krijgen waar je niets van opsteekt. Bovendien passen getalenteerden vaak niet bij hun leeftijdsgenoten. Die zijn ze eigenlijk al meteen ontgroeid.

Winner geeft vier argumenten waarom speciale aandacht/onderwijs nuttig en nodig is. Om te beginnen is het niveau van het (Amerikaanse) onderwijs veel te laag, helemaal vergeleken met andere landen. Het zou beter kunnen en dat geldt voor het onderwijs aan alle leerlingen.

Dan is het zo dat (te) lage eisen en verwachtingen tot onderpresteren leiden. De (basis)school is eigenlijk tijdverspilling. Begaafde leerlingen kunnen zo lui worden en in dagdromen wegzakken. Het is demotiverend om dingen te leren die je al kan of die je heel snel leert en dan de rest van de tijd niets hebt te doen. Begaafde leerlingen leren zich zo niet inspannen en het leidt ertoe dat ze als het echt moeilijk wordt snel opgeven.

De schoolgang voegt eigenlijk niets toe is het derde argument. Winner komt met allerlei anekdotische gegevens van eminente jongeren en volwassenen die school maar niets vonden. Men kreeg het eigenlijk pas naar de zin op de universiteit. Met name op de basisschool weten ze vaak al meer dan de leraar. Die leraren vinden dit soort kinderen vaak arrogant, ongemotiveerd en onoplettend. Ze zijn vaak non-conformistisch en stijfhoofdig en dat leidt dan tot conflicten.

De invloed van thuis en buitenschools leren is voor deze leerlingen vaak

veel meer van belang. Ze zijn gebaat bij een mentor van buiten de school die hen onder de hoede neemt. Naar school gaan is op zijn best irrelevant en op zijn slechtst een negatieve intellectuele (en sociale) levensles. Winner heeft het dan speciaal over de absolute uitschieters en zegt daarbij dat ze het over de doorsneeschool heeft.

Als vierde argument neemt Winner het op voor begaafde leerlingen uit achtergestelde milieus. Leerlingen met goed opgeleide ouders krijgen van huis vaak allerlei zaken mee die anderen moeten missen. En dan is het ook nog zo dat in sommige milieus (en Winner spreekt dan met name over de arme, zwarte Amerikanen) bijna straf staat op je best doen op school en presteren. Je zou je niet moeten willen aanpassen, maar juist willen afzetten, want anders hoor je er niet bij. Voor begaafde kinderen is het dan van extra belang dat ze extra aandacht krijgen.

Hoe zou het dan wel kunnen of moeten? Winner schetst dan de stand van zaken in de V.S. waar onderwijs een zaak van lokaal bestuur is. Dat leidt tot een lappendeken van voorzieningen. Ze geeft een kort historisch overzicht en noemt dan ook het zgn. Spoetnik-effect, de lancering van de eerste Russische kunstmaan in oktober 1957 die de Amerikanen schokte en tot extra inspanning ook op onderwijsterrein leidde.

De rest van het hoofdstuk gaat dan vooral over het (nuttige) effect van diverse maatregelen om extra aandacht aan getalenteerde leerlingen te geven. Wat heeft echt effect= Let eens meer op wat onderzoek heeft opgeleverd, dan af te gaan op vooringenomen ideeën en standpunten, zegt ze.

Winner citeert allerlei onderzoek dat enerzijds gaat over vormen van eenniveaugroepachtige aanpak en anderzijds over klassen overslaan. Wij zijn in dit verband gewend aan de termen van verrijking en compacting versus versnelling.

Bij niveaugroepen komt de discussie terug of juist niet de zwakkere leerlingen de dupe worden van het afwezig zijn van betere leerlingen om hen heen. Daarnaast is de vraag of het voor de betere leerling wel effect heeft. Speciale klassen, of speciale lessen (lesuren) werkt wel, maar volgens Winner moet je je niet blind staren op het effect. Van negatieve ervaringen voor de overige leerlingen is geen echt bewijs. Met name speciale klassen werkt het best, een feit dat ook het dichtst aansluit bij wat men spontaan zou denken.

Winner is het meest voorstander van versnellen (klassen overslaan). Dat voorkomt maar elitair gedoe met speciale klassen, het kost eigenlijk niets extra en vooral als een school maar een enkele begaafde leerling heeft is het eigenlijk maar de enige oplossing. Het negatieve sociale effect zou ook te verwaarlozen zijn, vooral als het versnellen met mate gebeurt.

Winner noemt ook nog andere onderwijsmogelijkheden. Om te beginnen is er in de V.S. de vrijheid om huisonderwijs te geven. Zij is daarvan geen groot voorstander, vooral vanwege het ontbreken van de omgang met andere kinderen. Dan kun je aparte scholen stichten. Dat lijkt Winner een uitstekend idee en ze noemt ook enige voorbeelden hiervan die goed blijken te werken. Dan ontstaat uiteraard weer wel het argument van het elitair gedoe. Ze noemt ook de mogelijkheid van een Individueel Onderwijs Programma (IEP in het Engels), maar zegt er meteen bij dat leraren dat vaak maar moeilijk kunnen opbrengen om allerlei redenen. Tot slot noemt ook nog coöperatief leren, waarbij de betere leerlingen als een soort leraren gaan fungeren voor de zwakkeren. Maatschappelijk klinkt dat het fraaist, maar leren de begaafde leerlingen daar echt van en zijn ze daarvoor wel geschikt?

Wat Winner – naast speciale scholen – eigenlijk het mooist vindt, is

onderwijs op een hoger niveau tillen voor iedereen. Je richten op de beteren trekt ook de zwakkeren omhoog, zou uit onderzoek van met name professor Hank Levin blijken. Door de eisen over de hele linie op te schroeven, zou het niveau van iedereen stijgen en de kloof tussen de zwakke en vooruitlopende leerling deels worden gedicht.

Helemaal aan het eind van het hoofdstuk doet Winner nog enkele aanbevelingen die ook als een samenvatting van het geheel kunnen worden gelezen. Ze pleit voor een algemene verhoging van het onderwijsniveau. Dat komt ook getalenteerde kinderen ten goede. Extra aandacht zou er alleen moeten zijn voor de echte hoogvliegers. Daarvoor zouden aparte klassen/scholen moeten komen. ‘Topklassen’ (advanced classes) zou je die kunnen noemen. Liefst zouden die klassen ook nog domeinspecifiek van aard moeten (kunnen) zijn. Leerlingen zouden hiervoor een plaats moeten verdienen op basis van prestaties, net als in de sport en muziek gebruikelijk is. Je zou er ook weer uitgezet kunnen worden als je prestaties niet meer passend zijn. Dat geeft nog eens duidelijk aan dat je zo’n plek moet verdienen met talent en met inspanning. Zulke klassen/scholen zouden ook kunnen voorkomen dat kinderen vele klassen moeten overslaan en zo sociaal in de problemen kunnen komen door zich als het ware te moeten invechten bij oudere leerlingen. Elke aanpak blijft overigens een compromis zegt Winner tussen kinderen bij elkaar houden of apart zetten. Het belangrijkste blijft echter in haar ogen kinderen op niveau – en dus ook topniveau – onderwijs aan te bieden.

Hoofdstuk 9: Schools: How they fail, how they could help

In dit hoofdstuk ontmoet het getalenteerde kind de school en dat geeft geen opgewekt, geruststellend beeld. Winner schrijft over de toestand in

de V.S., maar veel van wat ze zegt en aanhaalt, zou ook op Nederland kunnen slaan. Het boek stamt weliswaar uit 1996, maar helaas – zou je kunnen zeggen – is nog veel van het hoofdstuk correct.

Winner begint met een aanloop waarin ze stelt dat er een neiging tot gelijkheidsdenken is en zo tot het min of meer ontkennen van begaafdheid. Elk kind zou wel ergens in getalenteerd zijn en dat sluit uit dat sommigen extra aandacht moeten/kunnen krijgen. Men staat ook ambivalent tegenover intelligente leerlingen. Als je toegeeft dat er slimme kinderen zijn (slimmer dan anderen), dan impliceer je in wezen ook dat er dommerds zijn. Dat zou geen pas geven.

En als er aandacht voor begaafde leerlingen is, dan is dat meestal niet meer dan een speciaal uurtje per week en dat uurtje staat meestal ook nog open voor de matig getalenteerden. Voor wonderkinderen is er eigenlijk niets.

De rest van de inleiding schetst Winner de problemen van ouders met zeer getalenteerde kinderen. Schoolgang en schoolkeuze geven veel problemen. In Amerika bestaat gelukkig wel de uitweg van huisonderwijs. De school geeft maar aanleiding tot onderpresteren, druktemakergedrag en andere negatieve zaken.

Tussen de aanhangers van extra aandacht voor begaafde kinderen bestaan meningsverschillen over de beste aanpak, maar dat zou niets zijn vergeleken met de meningsverschillen met hen die van geen extra aandacht willen weten. Winner schetst vervolgens de pro- en contra-argumenten voor diverse didactische benaderingen

Ze begint met niveaugroepen, dan wel speciale klassen. Dat zou er maar toe leiden dat andere leerlingen zich de dupe voelen en zich dom achten. Die anderen zouden dan ook misschien wel les krijgen van de zwakkere leraren. Het leidt bij de getalenteerden maar tot arrogantie en elitair gedrag. Het is ook onnodig want begaafde kinderen zorgen zelf wel dat ze

aan hun trekken komen en bovendien kunnen ze beter de rest gaan helpen. Het scheidt ook kinderen op basis van afkomst en klasse en werkt zo discriminerend.

Dan is er de mogelijkheid van een klas/klassen overslaan. Dat zou maar een sociaal probleem geven, omdat deze kinderen dan niet bij leeftijdsgenoten zitten en omdat oudere kinderen zo'n 'broekie' niet zouden accepteren.

Winner zegt dat met die argumenten voorbij wordt gegaan aan het feit dat het demotiverend werkt om leerstof te krijgen waar je niets van opsteekt. Bovendien passen getalenteerden vaak niet bij hun leeftijdsgenoten. Die zijn ze eigenlijk al meteen ontgroeid.

Winner geeft vier argumenten waarom speciale aandacht/onderwijs nuttig en nodig is. Om te beginnen is het niveau van het (Amerikaanse) onderwijs veel te laag, helemaal vergeleken met andere landen. Het zou beter kunnen en dat geldt voor het onderwijs aan alle leerlingen.

Dan is het zo dat (te) lage eisen en verwachtingen tot onderpresteren leiden. De (basis)school is eigenlijk tijdverspilling. Begaafde leerlingen kunnen zo lui worden en in dagdromen wegzakken. Het is demotiverend om dingen te leren die je al kan of die je heel snel leert en dan de rest van de tijd niets hebt te doen. Begaafde leerlingen leren zich zo niet inspannen en het leidt ertoe dat ze als het echt moeilijk wordt snel opgeven.

De schoolgang voegt eigenlijk niets toe is het derde argument. Winner komt met allerlei anekdotische gegevens van eminente jongeren en volwassenen die school maar niets vonden. Men kreeg het eigenlijk pas naar de zin op de universiteit. Met name op de basisschool weten ze vaak al meer dan de leraar. Die leraren vinden dit soort kinderen vaak arrogant, ongemotiveerd en onoplettend. Ze zijn vaak non-conformistisch en stijfhoofdig en dat leidt dan tot conflicten.

De invloed van thuis en buitenschools leren is voor deze leerlingen vaak veel meer van belang. Ze zijn gebaat bij een mentor van buiten de school die hen onder de hoede neemt. Naar school gaan is op zijn best irrelevant en op zijn slechtst een negatieve intellectuele (en sociale) levensles. Winner heeft het dan speciaal over de absolute uitschieters en zegt daarbij dat ze het over de doorsneeschool heeft.

Als vierde argument neemt Winner het op voor begaafde leerlingen uit achtergestelde milieus. Leerlingen met goed opgeleide ouders krijgen van huis vaak allerlei zaken mee die anderen moeten missen. En dan is het ook nog zo dat in sommige milieus (en Winner spreekt dan met name over de arme, zwarte Amerikanen) bijna straf staat op je best doen op school en presteren. Je zou je niet moeten willen aanpassen, maar juist willen afzetten, want anders hoor je er niet bij. Voor begaafde kinderen is het dan van extra belang dat ze extra aandacht krijgen.

Hoe zou het dan wel kunnen of moeten? Winner schetst dan de stand van zaken in de V.S. waar onderwijs een zaak van lokaal bestuur is. Dat leidt tot een lappendeken van voorzieningen. Ze geeft een kort historisch overzicht en noemt dan ook het zgn. Spoetnik-effect, de lancering van de eerste Russische kunstmaan in oktober 1957 die de Amerikanen schokte en tot extra inspanning ook op onderwijsterrein leidde.

De rest van het hoofdstuk gaat dan vooral over het (nuttige) effect van diverse maatregelen om extra aandacht aan getalenteerde leerlingen te geven. Wat heeft echt effect= Let eens meer op wat onderzoek heeft opgeleverd, dan af te gaan op vooringenomen ideeën en standpunten, zegt ze.

Winner citeert allerlei onderzoek dat enerzijds gaat over vormen van eenniveaugroepachtige aanpak en anderzijds over klassen overslaan. Wij zijn in dit verband gewend aan de termen van verrijking en compacting versus versnelling.

Bij niveaugroepen komt de discussie terug of juist niet de zwakkere leerlingen de dupe worden van het afwezig zijn van betere leerlingen om hen heen. Daarnaast is de vraag of het voor de betere leerling wel effect heeft. Speciale klassen, of speciale lessen (lesuren) werkt wel, maar volgens Winner moet je je niet blind staren op het effect. Van negatieve ervaringen voor de overige leerlingen is geen echt bewijs. Met name speciale klassen werkt het best, een feit dat ook het dichtst aansluit bij wat men spontaan zou denken. Winner is het meest voorstander van versnellen (klassen overslaan). Dat voorkomt maar elitair gedoe met speciale klassen, het kost eigenlijk niets extra en vooral als een school maar een enkele begaafde leerling heeft is het eigenlijk maar de enige oplossing. Het negatieve sociale effect zou ook te verwaarlozen zijn, vooral als het versnellen met mate gebeurt.

Winner noemt ook nog andere onderwijsmogelijkheden. Om te beginnen is er in de V.S. de vrijheid om huisonderwijs te geven. Zij is daarvan geen groot voorstander, vooral vanwege het ontbreken van de omgang met andere kinderen. Dan kun je aparte scholen stichten. Dat lijkt Winner een uitstekend idee en ze noemt ook enige voorbeelden hiervan die goed blijken te werken. Dan ontstaat uiteraard weer wel het argument van het elitair gedoe. Ze noemt ook de mogelijkheid van een Individueel Onderwijs Programma (IEP in het Engels), maar zegt er meteen bij dat leraren dat vaak maar moeilijk kunnen opbrengen om allerlei redenen. Tot slot noemt ook nog coöperatief leren, waarbij de betere leerlingen als een soort leraren gaan fungeren voor de zwakkeren. Maatschappelijk klinkt dat het fraaist, maar leren de begaafde leerlingen daar echt van en zijn ze daarvoor wel geschikt?

Wat Winner – naast speciale scholen – eigenlijk het mooist vindt, is onderwijs op een hoger niveau tillen voor iedereen. Je richten op de beteren trekt ook de zwakkeren omhoog, zou uit onderzoek van met

name professor Hank Levin blijken. Door de eisen over de hele linie op te schroeven, zou het niveau van iedereen stijgen en de kloof tussen de zwakke en vooruitlopende leerling deels worden gedicht.

Helemaal aan het eind van het hoofdstuk doet Winner nog enkele aanbevelingen die ook als een samenvatting van het geheel kunnen worden gelezen. Ze pleit voor een algemene verhoging van het onderwijsniveau. Dat komt ook getalenteerde kinderen ten goede. Extra aandacht zou er alleen moeten zijn voor de echte hoogvliegers. Daarvoor zouden aparte klassen/scholen moeten komen. ‘Topklassen’ (advanced classes) zou je die kunnen noemen. Liefst zouden die klassen ook nog domeinspecifiek van aard moeten (kunnen) zijn. Leerlingen zouden hiervoor een plaats moeten verdienen op basis van prestaties, net als in de sport en muziek gebruikelijk is. Je zou er ook weer uitgezet kunnen worden als je prestaties niet meer passend zijn. Dat geeft nog eens duidelijk aan dat je zo’n plek moet verdienen met talent en met inspanning. Zulke klassen/scholen zouden ook kunnen voorkomen dat kinderen vele klassen moeten overslaan en zo sociaal in de problemen kunnen komen door zich als het ware te moeten invechten bij oudere leerlingen. Elke aanpak blijft overigens een compromis zegt Winner tussen kinderen bij elkaar houden of apart zetten. Het belangrijkste blijft echter in haar ogen kinderen op niveau – en dus ook topniveau – onderwijs aan te bieden.

Slothoofdstuk 10: What happens to gifted children when they grow up?

Ontwikkelen voorlijke kinderen zich tot eminente volwassenen? In dit voorlaatste hoofdstuk van haar boek snijdt Ellen Winner die vraag aan.

Als je kijkt naar beroemde artiesten en geleerden, dan zie je in veel gevallen dat ze als kind al veelbelovend waren. Maar omgekeerd is dat zeker niet altijd waar. Jong begaafd en later creatief met een grote C is niet hetzelfde. Getalenteerde kinderen zijn volgens Winner creatief met een kleine c. Ze imponeren door fraaie resultaten en door zelfontdekkend leren, maar dat is nog geen garantie dat ze later topprestaties zullen leveren.

Winner onderscheidt 4 mogelijkheden:

- de begaafdheid dooft als het ware uit. Zou dat komen doordat men als kind veel te veel opgezweept werd?
- de begaafdheid leidt tot vakbekwaamheid, expertise. De groep die Terman selecteerde en volgde, gaf daarvan vele voorbeelden. Men werd arts, wetenschappelijk medewerker, advocaat, enz. en men was goed in zijn vak.
- de begaafdheid leidt tot eminentie.
- men is een laatbloeier. Pas na of in de puberteit komt het talent echt tot uiting.

Om te bepalen wat er gebeurt, zijn er 2 manieren. Je kunt retrospectief nagaan hoe een (eminente) volwassene als kind was of je kunt longitudinaal een groep begaafde kinderen volgen (terzijde: zie hiervoor het panelonderzoek met oud-deelnemers aan de Toptoets).

Beide soorten onderzoek leiden tot de conclusie dat er niet echt één bepalende factor is aan te wijzen die bepaalt wat er met begaafde kinderen zal gebeuren. Het onderzoek biedt echter wel een kijk op welke factoren van belang zijn.

Om te beginnen loopt Winner de invloed van een hoog I.Q. nog eens langs. Ze doet dit vooral aan de hand van de ontwikkeling van de leden van het panel dat Terman volgde. Uit die groep kwam eigenlijk niemand voort die echt eminent was. Wel kenmerkte de groep zich tot op hoge

leeftijd door brede interesse en een hoog energieniveau. Meestal was men geslaagd in het leven.

Winner stipt nog eens aan dat twee kinderen die later een Nobelprijs zouden winnen (Schockley en Alvarez) buiten het panel vielen vanwege een te laag I.Q.

Terman concludeerde zelf al dat om echt uit te blinken er meer nodig was dan een hoog I.Q. Motivatie en persoonlijkheid spelen een belangrijker rol. Boven een bepaalde, hoge grens is de relatie tussen prestatie en I.Q. afwezig.

Winner stelt ook dat een intelligentietest met de nadruk op abstraheren, verbaliteit en numerieke vaardigheden een te smal gebied test. Terzijde deelt ze nog een sneer uit naar organisaties als MENSA om aan te geven dat het bezit van een hoog I.Q. absoluut geen garantie voor succes is. Leden hiervan zijn volgens haar vooral maatschappelijke mislukte sukkels. Meer specifieke tests die zich op een bepaald domein concentreren of op de aanwezigheid van hobby's en specifieke interesses zijn een betere voorspeller of iemand expert wordt op een bepaald terrein. Maar of iemand eminent wordt, valt hieruit evenmin af te leiden als uit het bezit van een hoog I.Q.

Zie je later eminentie als je wonderkinderen volgt? Ja en nee, is het antwoord. Wonderkinderen leveren al heel snel grootse prestaties en stijgen tot grote hoogten, maar dat ze het allerhoogste zullen bereiken is lang niet zeker. Bij componisten zou het wel gelden, maar er zijn allerlei voorbeelden uit andere beroepsgroepen waarbij het niet opgaat of waarbij eminentie blijkt zonder een wonderkind te zijn geweest. Einstein en Freud worden door Winner aangehaald als voorbeelden van laatbloeiërs.

Het hangt ook van het domein waarop een kind uitblinkt. Schaken blijft bijvoorbeeld schaken, maar bij muziek gaat het later meer om

interpretatie dan om technisch vernuft. De stap van perfecte beheersing naar creativiteit wordt niet door elk wonderkind genomen. En bij bijvoorbeeld tekentalent is het maar de vraag of de maatschappij de uitingen zal waarderen. Als abstracte kunst hoog staat aangeschreven, is figuratief talent niet de juiste bekwaamheid om alom bewonderd te worden.

De rest van het hoofdstuk besteedt Winner enerzijds aan persoonlijkheidskenmerken en anderzijds aan gezinsomstandigheden die bijdragen aan uitgroei tot eminentie. In een korte paragraaf gaat ze ook nog op geslachtsverschillen in. Dat er minder meisjes en vrouwen wereldberoemd worden, wijt ze vooral als de neiging tot conformeren bij vrouwen en aan het feit dat vrouwen vaak hun handen vol hebben aan andere zaken, zoals bijvoorbeeld de opvoeding van hun kinderen. Want als één ding duidelijk is om te kunnen uitblinken is dat de bezetenheid met het vakgebied, vaak ten koste gaat van van alles en nog wat. Winner citeert bijvoorbeeld de 10-jaar regel van Herbert Simon die stelt dat je minimaal tien jaar hard moet werken om op een bepaald domein te kunnen doorbreken. En hard werken betekent niet zo maar hard werken, maar je volledig inzetten.

De persoonlijkheidskenmerken die grote kunstenaars en geleerden kenmerken zijn een tomeloze inzet, een niet te stuiten ambitie, zelfvertrouwen, een neiging om concurrentie te willen aangaan, onafhankelijkheid en bereid zijn om risico's te nemen en je niet te storen aan conventies.

Grote geesten laten zich niet door tegenslagen uit het veld slaan. Het verschil tussen werk en ontspanning is gering. Ze werken voor de lol en ontspannen zich met werk. Ze hebben meestal een hoge productie die overigens niet altijd op een even hoog niveau staat.

Hun aandacht en belangstelling zijn zeer gericht. Ze gaan op in een 'flow',

het begrip dat Csikszentmihalyi bedacht. Ze gaan graag de concurrentie met anderen aan en ze zijn niet bang hun hoofd te stoten.

Creatieve mensen zijn vaak extrovert, maar tegelijkertijd zijn ze ook naar binnen gericht en hebben ze geen probleem om op zichzelf te zijn. En ze zijn niet bang om gevestigde huisjes omver te trappen.

Hoe zo'n persoonlijkheid ontstaat is niet goed te verklaren. Een hoog energieniveau zit er meestal al vanaf de geboorte in. Succes sterkt het zelfvertrouwen. Goed voorbeeld door de ouders leidt tot goed volgen. Maar het lijkt er het meest op dat de persoonlijkheid al in beginsel aanwezig was. Winner stipt ook nog een eventueel effect van geboortevolgorde aan. Begaafde kinderen zijn meestal de eerstgeborenen, maar degenen die eminent worden, zijn juist de getalenteerde later geboren in een gezin. Zou die volgorde echt ermee te maken hebben?

Qua persoonlijkheid vallen grote geesten ook nog vaak op door stemmingsstoornissen. Manie en depressie en de bipolaire variant komen nogal eens in deze groep voor. Daarnaast zijn deze mensen echter krachtig en geestelijk gezond genoeg om zich niet door een stemmingsstoornis uit het lood te laten slaan en af te houden van indrukwekkende prestaties. Het rotsvaste vertrouwen in eigen kunnen blijft een van hun meest opmerkelijke trekken.

Dan is er ook nog de volkswijsheid dat een droeve jeugd een goudmijn is voor latere creativiteit. Dat is volgens Winner geen bakerpraatje. Ze geeft aan dat eminente volwassenen vaak in hun jeugd te lijden hebben gehad van armoede, ziekte, gezinsproblemen en met name ook het verlies van een van de ouders. Leiden jeugdtrauma's tot doorzettingsvermogen en kunnen incasseren? En waarom juist dan bij deze groep? Of geeft het juist aanleiding tot een soort vluchtgedrag op het gebied waarin men uitblinkt en tot een ontsnappen in een eigen wereld. Wat de verklaring ook moge

zijn, het is in ieder geval opvallend dat narigheid vaak een rol van betekenis speelt in de vroegkinderlijke ontwikkeling van begaafde mensen. Overigens tekent Winner aan dat dit beeld zich meer voordoet bij mensen die hun naam in de kunst vestigden dan bij die in de wetenschap. De gekwelde kunstenaar is een herkenbaar type, de gekwelde geleerde veel minder. De volksmond heeft het vaker over de verstrooide geleerde oftewel de wetenschapper die geheel in zijn vakgebied opgaat, met negeren van de wereld om hem heen.

Winner eindigt met het noemen van geluk dan wel toeval als factor die niet is uit te sluiten. Je kiest je eigen familie niet, je bepaalt zelf niet welke plaats je in de kinderrij inneemt, er moet maar behoefte zijn aan het talent dat jij laat zien, je weet niet of die speciaal bezielende ervaring je deel zal worden. Omstandigheden die je niet in de hand hebt, bepalen voor een deel of je de wereld met je prestaties zal verbaasd doen staan.

Aan het slot van het hoofdstuk komt Winner terug op de vierslag die ze aan het begin schetste.

Begaafde kinderen die tot een expert op hun terrein uitgroeien zijn vaak degenen die uit een steunend en stimulerend gezin komen, opgaan in hun interesse en inspirerende leraren tegenkomen.

Begaafde kinderen die eminent worden op een bepaald vakgebied lijken op de eerste groepen, maar zijn tegelijkertijd meer uitgesproken types die tot rebellie en non-conformisme geneigd zijn. En hun gezinsomstandigheden worden vaker gekleurd door narigheid.

Tegelijkertijd moeten ze vaak ook het tij mee hebben, in die zin dat de wereld klaar moet zijn voor hun vernieuwende ideeën.

Begaafde kinderen die afknappen, hebben vaak voortzweepende, drijvende ouders die veel te veel bovenop hun kind zitten. Hoewel Winner meteen erbij zegt dat ook in die gevallen kinderen soms uitgroeien tot briljante volwassenen.

Laatbloeiërs krijgen vaak een ervaring die hen bevestigt in wat ze eigenlijk altijd al van zichzelf wisten, maar die tegelijkertijd ook aan twijfelden of hun talent echt aanwezig was.

Hoofdstuk 11: Sorting Myth from Reality

In dit slothoofdstuk komt Winner terug op de 9 mythes over begaafdheid. Het is haar bedoeling nu conclusies te presenteren in plaats van mythes.

Mythe 1: Algemene begaafdheid

Het intellectueel begaafde kind zou goede prestaties leveren over de hele linie. In de praktijk blijkt echter dat kinderen veelal begaafd zijn op een specifiek domein. De een is meer verbaal begaafd, de ander wiskundig. Je ziet zelfs hoge prestaties op het ene schoolvak in combinatie met lage op het andere.

Mythe 2: Getalenteerd is iets anders dan begaafd

Het heeft geen zin om talent te onderscheiden van begaafdheid. Kinderen met muzikaal talent lijken in hun uitingsvormen, zoals voorlijk op hun terrein en hun gedrevenheid, op intellectueel begaafde kinderen. Dezelfde factoren spelen een rol bij de ontplooiing van allerlei talenten. Winner heeft een voorkeur om over 'talent' te spreken.

Mythe 3: Het uitzonderlijk hoge IQ

Het hangt maar van het soort talent af of een hoog tot zeer hoog IQ een rol speelt. Muzikale kinderen hebben overigens vaak een hoger I.Q. dan teken- en schildertalenten. Onduidelijk is overigens waaraan dat ligt.

Er is ook het voorbeeld van (idiot)savants die een uitzonderlijk laag I.Q. hebben, maar wel briljant zijn op een specifiek terrein, vooral wat rekenen betreft of bijvoorbeeld pianospelen.

Mythe 4 en 5: Aanleg versus Opvoeding

Talent is noch alleen maar aangeboren en noch een kwestie van alleen maar keihard werken, maar het speelt wel allebei een belangrijke rol. Het keiharde werken komt daarbij meer voort uit de aanleg dan uit discipline op zich. Het talent zet de bezitter aan er iets mee te doen. Begaafde kinderen gaan vaak hun eigen baan. Ze hebben weinig instructie nodig en steun.

Er zijn aanwijzingen dat er sprake is van een a-typische hersenontwikkeling waarbij vooral hormonale zaken tijdens de zwangerschap een rol spelen. Het zijn niet altijd alleen de genen die van invloed zijn.

Mythe 6: De veeleisende ouder

Er is altijd iemand – en vaak de ouders – die met hun steun, aanmoediging en ook druk het talent van hun kind tot ontwikkeling brengen. Maar er moet wel talent aanwezig zijn. Alleen maar duwen en trekken om tot prestaties te komen levert geen talent op.

Ouders kunnen talent ook kapot maken. Dat komt niet zozeer door druk uit te oefenen, maar doordat ze als het ware het talent van hun kind in beslag nemen en hun kind emotioneel verwaarlozen.

Mythe 7: Geestelijk gezond en fantastisch aangepast

Begaafde kinderen zijn vaak eenlingen en geen sociale sterren. Ze hebben bij hun leeftijdsgenoten niets te zoeken en worden door hen ook vaak raar gevonden. Ze lopen grote kans sociaal geïsoleerd te raken als ze geen gelijkgezinden treffen. Arrogantie en neerkijken op anderen ligt ook op de loer. En soms slaat de zelftwijfel en faalangst toe. Dat hoeft allemaal niet, maar cognitief talent is sociaal gezien niet meteen een fantastisch geschenk.

Mythe 8: Eigenlijk zijn alle kinderen begaafd

Iedereen heeft wel sterke en zwakke punten, maar dat is iets anders dan

om van talent te spraken voor iedereen. Winner wijst er nog eens op dat voor muzikaal talent en sporttalent allerlei buitenschoolse stimulans aanwezig is, maar kinderen met artistiek talent en cognitief talent komen er bekaaid af.

Cognitief talent moet het maar met school op zich doen en dat is geen stimulans. Bovendien wordt veel energie verspild aan kinderen met slechts een beperkt talent. De echte uitblinkers hebben een aparte aanpak nodig. Daar zouden de faciliteiten naar toe moeten gaan

Mythe 9: Talent leidt tot eminentie

Het verband tussen jong talent en latere eminentie is zwak. Er zijn voorbeelden te vinden van talent dat niet uitgroeit en eminentie die zich niet jong aankondigde. Eminentie is slechts voor enkelen weggelegd en dat zijn vaak niet de meest aangepaste personen. Vaak is er in hun geval ook sprake van narigheid in hun jeugd.

Tot slot stelt Winner nog eens dat begaafde kinderen en helemaal wonderkinderen afwijken van de normale populatie. Hoe hun hersens zich anders ontwikkelen is nog nauwelijks opgehelderd. Moet je toch een samenhang zien met een pathologische ontwikkeling zoals bij de (idiot)savants? Talent verdient in ieder geval om te worden gestimuleerd en te worden erkend.